

УДК 341.4

DOI <https://doi.org/10.32782/ln.2025.26.51>

Іщук А.М.

*PhD, докторант I курсу
спеціальності 12.00.11 – Міжнародне право,
кафедри морського та міжнародного права
Міжнародний гуманітарний університет*

ЕВОЛЮЦІЯ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ФІНАНСУВАННЮ ТЕРОРИЗМУ: КЛЮЧОВІ ЕТАПИ ТА ВІХИ

Постановка проблеми. Сьогодні міжнародний тероризм став однією із найсерйозніших загроз для стабільності та безпеки світової спільноти. Ефективна протидія цьому явищу передбачає насамперед припинення фінансових потоків, які забезпечують діяльність терористичних організацій. Починаючи з другої половини ХХ ст. міжнародна спільнота системно займається питаннями обмеження терористичної активності, приділяючи особливу увагу запобіганню фінансуванню терористичної діяльності. За цей період досягнуто значних успіхів у нейтралізації традиційних загроз національній і міжнародній безпеці. Однак стрімкий розвиток інформаційних технологій і глобального фінансування ринку створив нові виклики, пов'язані з появою альтернативних механізмів переказу коштів, які виходять за межі офіційного контролю. Забезпечення прозорості фінансових операцій і контроль за джерелами походження коштів стають необхідними елементами міжнародної співпраці у сфері протидії тероризму. Саме тому формування міжнародно-правової бази з протидії фінансуванню терористичної діяльності є одним із найважливіших напрямів розвитку сучасного міжнародного права. З огляду на актуальність завдань протидії фінансуванню тероризму особливої наукової ваги набуває дослідження еволюції міжнародно-правових засад і інституційних механізмів у цій сфері. У пропо-

нованій статті здійснюється спроба аналізу історико-правових передумов виникнення, а також розробка періодизації становлення та розвитку категорії фінансування тероризму в міжнародному праві.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичною основою та науковим підґрунтям дослідження правових аспектів становлення глобальної системи запобігання фінансуванню терористичної діяльності стали праці вітчизняних і зарубіжних вчених, як-то: В. Антипенко, А. Бабенко, Т. Байрон, Н. Бортник, Л. Демидова, С. Загородню, В. Канцір, С. Карвацька, М. Ковалів, Д. Мельник, С. Мохончук, О. Переверзаєва, М. Фрашер, В. Яремчик та інші. Незважаючи на значну кількість досліджень, присвячених проблемам тероризму, питання періодизації міжнародної регламентації протидії його фінансуванню залишається недостатньо розробленим, що робить дане дослідження особливо актуальним.

Метою дослідження є систематизація історичних та правових аспектів становлення глобальної системи запобігання фінансуванню терористичної діяльності, а також виокремлення основних міжнародних актів і механізмів, що визначили сучасну архітектуру фінансової безпеки.

Виклад основного матеріалу. У науковому середовищі вже багато років точаться суперечки щодо визначення моменту появи теро-

ризму як самостійного соціального феномену. Деякі дослідники виходять з того, що будь-яке політичне вбивство варто розцінювати як прояв терористичної діяльності, вбачаючи її зародження ще в часи античності (Г. Кох, У. Лакер, С. Маделик, А. Сімон, В. Форст). Відомий експерт з питань тероризму У. Лакер в своїх роботах наголошував, що тероризм не є явищем суто сучасного світу, а має глибокі історичні корені. Науковець підкреслював, що «... історію виникнення тероризму, починаючи з окремих націоналістичних груп, які зазнавали гноблення, а також радикалів, які прагнули до політичних змін, до дрібних об'єднань фанатиків, захоплених помстою або просто жадобою руйнування» [18].

Представники другої точки зору вважають тероризм виключно феноменом кінця XIX – початку XX ст. (М. Ферро, Н. Неймарк, Б. Гоффман, Д. Рапопорт). Зокрема, Д. Рапопорт історію сучасного тероризму поділяє на чотири послідовні окремі хвилі. У кожній з них переважає певний ідеологічний ухил та революційне бачення: анархістська хвиля (кінець XIX – початок XX ст.), антиколоніальна хвиля (1940–1960 рр.), хвиля «Нових лівих» (1960–1980 рр.) та сучасна релігійна хвиля (з кінця 1970-х рр. і дотепер) [19].

Їхня позиція ґрунтується на тому, що саме в цей період відбувся бурхливий розвиток технологій, комунікаційних засобів, що докорінно змінило як методи здійснення терористичних дій, так і масштаби їхнього психологічного впливу на суспільство. Саме завдяки цим чинникам тероризм набув сучасного значення – як глобальної загрози, що виходить за межі традиційних політичних вбивств. В зв'язку з цим синонімічною є позиція У. Брауна, котрий виходить з того, що традиційна періодизація тероризму з виокремленням «класичного», «середньовічного», «період Нового часу» і т.д. обмежує дослідження набором певних припущень. Автор звертає увагу, що якщо ми намагаємось використовувати минуле для розуміння теперішнього, ми можемо висунути ці припущення

на передній план, для того аби ототожнювати чи протиставляти сучасні події таким чином, котрий мало пов'язаний як з минулим, так і з теперішнім. Тероризм – історично та культурно обумовлене поняття; воно сучасне та західне [17].

З огляду на це, більш переконливою видається позиція, згідно з якою тероризм в тому вигляді, як його визначають міжнародні і національні правові норми, сформувався лише в XX столітті. Що стосується такого явища як фінансування тероризму, то до кінця 1980-х років воно не розглядалось на міжнародній арені. Періодизація становлення та розвитку категорії фінансування тероризму в міжнародному праві є більш складним завданням, що зумовлено відносною новизною та недостатньою розробленістю проблематики. В цьому сенсі важливо визначити основні історичні витoki соціального явища фінансування тероризму, і зокрема міжнародного.

Процес становлення протидії фінансуванню тероризму є результатом тривалого історичного розвитку, який відображає поступову трансформацію міжнародно-правових та національних підходів до боротьби з цим явищем. Еволюція відповідних норм здійснювалась поступово – у відповідь на посилення терористичних загроз і потребу належного правового регулювання. Це дає підстави виокремити низку ключових етапів у становленні системи розвитку міжнародного права в сфері протидії фінансуванню терористичної діяльності.

Початковий етап (до 1945 року). Цей період характеризується відсутністю системного підходу до розуміння тероризму та його фінансових аспектів. Фінансова підтримка терористичних дій мала спорадичний характер і здійснювалась окремими особами або угрупованнями без формальної структури. Міжнародне право не містило норм, які б визначали або обмежували фінансування терористичних актів, оскільки саме поняття «тероризм» тоді ще не було сформоване як правова категорія. На даному етапі терорис-

тичні прояви розглядалися переважно як внутрішні проблеми окремих держав, а питання кримінальної відповідальності за їх фінансування практично не обговорювались. Яскравим свідченням саме такого стану речей є вбивство австрійського ерцгерцога Франца Фердинанда у 1914 році, що розцінювалось як внутрішній конфлікт, хоча і стало поштовхом до Першої світової війни. У цей період міжнародне право не передбачало норм щодо протидії фінансуванню тероризму.

Етап конвенційної кодифікації міжнародно-правових стандартів в боротьбі з тероризмом (1945–1990 рр.). Після створення ООН і прийняття її Статусу питання міжнародної безпеки стало пріоритетним. В цей період міжнародна спільнота усвідомлює необхідність колективних дій проти актів насильства, що загрожують миру.

На першочергових етапах даного періоду починають формуватися перші міжнародні акти, спрямовані на боротьбу з окремими формами терористичної діяльності – зокрема, із викраденням авіаційних суден (Гаазька конвенція про боротьбу з незаконним захопленням повітряних суден 1970 р., Монреальська конвенція про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки цивільної авіації 1971 р.) [3, 4] та захоплення заручників (Міжнародна конвенція про боротьбу із захопленням заручників 1979 р.) [9].

Поступово масштаби терористичної діяльності почали охоплювати дедалі ширше коло об'єктів, зокрема морський транспорт, стаціонарні платформи на морському шельфі та інші стратегічні об'єкти. У відповідь на це міжнародне співтовариство посилює правові механізми протидії тероризму, прийнявши низку спеціальних конвенцій, які регламентували відповідальність за терористичні акти. Слід зазначити, що в межах різних міжнародних організацій поступово сформувався автономний масив нормативно-правових актів, спрямованих на координацію зусиль держав у боротьбі з тероризмом. Так, в рамках Організації американських держав були прийняті

Конвенція про запобігання та покарання за здійснення актів тероризму, що приймають форму злочинів проти осіб і супутнього вимагання, коли ці акти мають міжнародну значимість 1971 р., Міжамериканська конвенція проти тероризму 2002 р. В межах інституційної діяльності Організації Африканської Єдності прийнята Конвенція про попередження тероризму та боротьби з ним 1999 р. Рада Європи, як один із провідних регіональних суб'єктів міжнародного права, прийняла низку конвенцій, спрямованих на уніфікацію підходів до боротьби з тероризмом та пов'язаними з ними злочинами, зокрема: Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом 1977 р. [2] Конвенції про запобігання тероризму від 16 травня 2005 р. [6]. Вагомий внесок у формування регіональних правових стандартів у сфері боротьби з тероризмом належить Лізі арабських держав, котра прийняла Арабську конвенцію про боротьбу з тероризмом 1998 р.

Дані міжнародні договори передбачали заходи щодо запобігання та покарання за відповідні злочини, однак проблема фінансування тероризму залишалася поза увагою світової спільноти. Важливим рубежем у розвитку міжнародно-правових інструментів боротьби з тероризмом стало прийняття у 1999 р. Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму, що і ознаменувало початок нового етапу у становленні системи правової відповідальності за фінансування терористичної діяльності – **глобальної стандартизації та інституалізації (1999–2010 рр.).**

Терористична діяльність – діяльність, пов'язана з великими фінансовими витратами, які необхідні для планування, організації та здійснення нападів. Саме тому одним із ключових напрямів протидії тероризму на даному етапі стало позбавлення терористичних угруповань можливості доступу до фінансових ресурсів. Усвідомлення цієї потреби призвело до формування у 1990-х роках системного підходу щодо боротьби з фінансуванням тероризму на міжнародному рівні.

У 1996 році на зустрічі міністрів «Великої вісімки» були розроблені рекомендації, які визначили базові принципи фінансового контролю. Країни зобов'язувались здійснювати постійний моніторинг міжнародних грошових переказів, удосконалювати процедури розкриття банківської інформації та посилити обмін даними щодо фінансових потоків, пов'язаних із терористичними організаціями. Крім того, державам було рекомендовано блокувати або запобігати здійсненню операцій, що можуть бути спрямовані на фінансування терористичної діяльності.

Вагомим результатом подальших зусиль стало прийняття у 1999 році в рамках ООН Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму [10], яка вперше закріпила на міжнародному рівні правові основи для криміналізації фінансової підтримки тероризму. Документ, підписаний 132 державами, визнав фінансування терористичної діяльності окремим злочином та визначив низку обов'язків держав-учасниць. Даний документ посідає ключове місце в системі міжнародних норм, спрямованих на протидію фінансовому забезпеченню терористичної діяльності. По-перше, він встановив юридично обов'язкові зобов'язання для держав-учасниць. У фаховій літературі з цього приводу відмічають, що «конвенція вимагає, щоб учасники робили кроки, з тим щоб перешкоджати і протидіяти фінансуванню терористів, незалежно від того, чи здійснюється таке фінансування прямо або опосередковано через організації, які стверджують, що переслідують благодійні, громадські або культурні цілі, або також залучені у заборонені види діяльності, такі, як незаконний обіг наркотиків, поставки зброї, контрабанду нафтопродуктів; зобов'язує держави залучати тих, хто фінансує тероризм, до кримінальної, цивільної чи адміністративної відповідальності за такі діяння; передбачає виявлення, блокування та арешт фондів, призначених для терористичної діяльності, а також розділ з іншими державами конфіскованих коштів в кожному

випадку окремо» [7, с. 57]. По-друге, конвенція сприяє гармонізації національного законодавства держав-учасниць, формує єдині підходи до моніторингу та контролю фінансових потоків і забезпечує основу для координації міжнародних зусиль у боротьбі з глобальними загрозами безпеці. (Так, Україна здійснила ратифікацію Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму в 2002 році, а трохи згодом прийняла низку законодавчих актів [8, 13], провідну роль серед яких посідає Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» містить визначення поняття «фінансування тероризму» [12]). Таким чином, конвенція не лише визначає правові рамки і механізми співпраці, а й укріплює роль міжнародного права як інструменту формування стабільності, безпеки та ефективної протидії транснаціональним загрозам.

Після трагічних подій 11 вересня 2001 року боротьба з тероризмом набула нового масштабу. Уже 28 вересня 2001 року Рада Безпеки ООН ухвалила Резолюцію № 1373 «Про загрози міжнародному миру та безпеці, що створюються терористичними актами» [14]. Документ запровадив комплексну програму дій, спрямовану на протидію тероризму на всіх рівнях – адміністративному, фінансовому, митному, правовому. Вперше в історії тероризм було офіційно визнано загрозою міжнародному миру та безпеці, що стало основою для створення глобальної системи протидії його фінансуванню. Як відмічає Н. Бортник, «перелік заходів, передбачених резолюцією 1373 досить широкий, але серед них можна виділити основні сім, спрямовані на зміцнення правових та інституційних можливостей держав у боротьбі з тероризмом: запровадити кримінальну відповідальність за фінансування тероризму; невідкладно заблокувати будь-які засоби, пов'язані з особами, які замішані в терористичних актах; не нада-

вати у жодній формі фінансову підтримку терористичним групам; не допускати надання притулку, допомоги чи підтримки терористам; вести обмін інформацією з іншими урядами щодо груп, які здійснюють або планують вчинити терористичні акти; співпрацювати з іншими урядами у розслідування, виявленні, арешті, видачі та переслідуванні осіб, замішаних у таких актах; встановити у національному праві кримінальну відповідальність за активне чи пасивне сприяння тероризму» [1, с. 833].

Вагому роль в протидії фінансуванню тероризму відіграла Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF). Як відмічає О. Переверзева, «функції ФАФТ – відслідковувати процеси імплементації таких заходів, вивчати способи і техніку відмивання грошей, розробляти превентивні та запобіжні заходи, сприяти загальносвітовій імплементації стандартів боротьби з відмиванням коштів. Основною метою цих організацій є боротьба з легалізацією злочинних доходів та фінансування тероризму..., в тому числі шляхом проведення взаємних оцінок національних систем їх членів відповідно до міжнародних стандартів протидії відмиванню грошей» [11, с. 372].

ФАТФ розробила загальновизнаний комплекс принципів і стандартів, систематизованих у сорока рекомендаціях, серед яких ключове місце посідають положення, що стосуються фінансування терористичної діяльності. В згаданих рекомендаціях наголошується на необхідності ратифікації Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму 1999 р., встановлення кримінальної відповідальності за фінансування тероризму, встановлення обов'язку для кредитно-фінансових установ інформувати правоохоронні органи про підозрілі операції або насторожуючі дії клієнтів, що свідчить про можливий зв'язок з терористичними організаціями, запропоновано використовувати конкретні механізми замороження, конфіскації та арешту активів [15].

Питання протидії фінансуванню тероризму, окрім універсального виміру, поступово набули характеру регіонального регулювання, що сприяло формуванню багаторівневої системи міжнародно-правових заходів у цій сфері. Так, в рамках Ради Європи приймається Конвенція «Про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму» 2005 р. [5], Європейська конвенція про запобігання тероризму 2005 р., Додатковий протокол 2015 року до Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму; в межах Ліги арабських держав – Арабська конвенція про протидію відмиванню коштів та фінансування тероризму 2010 р.; на рівні СНД також було сформовано комплекс нормативно-правових актів, спрямованих на протидію фінансуванню тероризму та відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом. Зокрема, до ключових документів належать Угода держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав про протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансування тероризму 2007 р. Ці акти визначають спільні механізми співпраці, контроль за фінансовими операціями та заходи щодо конфіскації активів, тим самим забезпечують регіональну координацію у сфері фінансової безпеки та запобігання терористичній діяльності.

Сучасний етап (2010 р. – дотепер). Сучасний етап розвитку міжнародної регламентації протидії фінансуванню терористичної діяльності тісно пов'язаний з процесами цифровізації сучасного суспільства. Цифровізація суттєво змінила способи організації, фінансування і здійснення терористичної діяльності, а також вплинула на правові та превентивні механізми протидії тероризму. Цифрові комунікації та соціальні мережі сприяють пропаганді, вербуванню та координації терористичних угруповань. Ці зміни висувають нові вимоги до національного та міжнародного законодавства, зокрема щодо моніторингу фінансових потоків, кібербезпеки та проти-

дії онлайн-пропаганді, стимулюючи розвиток сучасних технологічно-правових механізмів запобігання терористичним загрозам.

Темпи розвитку цифрових технологій значно випереджають процеси правового регулювання, створюючи розрив між інноваційними можливостями та існуючими механізмами контролю. Дана обставина суттєво впливає на процеси, спрямовані на боротьбу з фінансуванням тероризму. Це вимагає від міжнародної спільноти адаптивних і гнучких підходів, здатних оперативно реагувати на нові технологічні виклики та запобігати використанню цифрових технологій у протиправних цілях, зокрема у сфері фінансування тероризму.

Цифровізація фінансових та комунікаційних систем створює нові виклики для протидії тероризму, що ставить перед світовою спільнотою низку ключових завдань:

- розробка ефективних міжнародних стандартів та нормативних механізмів, зокрема необхідно удосконалити міжнародно-правові акти (як-то рекомендації FATF) для контролю за цифровими фінансовими потоками, криптовалютами та онлайн-платформами збору грошей, що можуть використовуватися терористами;

- забезпечення глобальної координації та обміну інформацією. Важливо створювати міжнародні мережі обміну даними між державними органами, фінансовими установами та спеціалізованими організаціями для своєчасного виявлення підозрілих трансакцій і блокування каналів фінансування тероризму;

- розвиток технологічних інструментів протидії. Світова спільнота має впроваджувати сучасні цифрові технології, аналітичні системи та штучний інтелект для моніторингу фінансових потоків і прогнозування ризиків, пов'язаних із фінансуванням тероризму;

- адаптація національного законодавства до цифрових викликів. Держави повинні інтегрувати міжнародні стандарти у власне законодавство, забезпечити контроль за електронними фінансовими системами та створити

механізми швидкого реагування на цифрові загрози;

- підвищення фінансової та кібербезпеки на глобальному рівні. Зусилля світового співтовариства мають бути спрямовані на забезпечення комплексного підходу до безпеки цифрових фінансових систем, критичної інфраструктури та державних інформаційних ресурсів, щоб мінімізувати ризики їх використання у терористичних цілях.

Важливість забезпечення ефективної протидії високому рівню сучасних загроз у вказаних сферах була засвідчена Європейським Союзом шляхом створення 26.06.2024 році у Франкфурті Європейського органу з питань протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму (AMLA) – децентралізованої структури, що координуватиме національні уряди з метою забезпечення правильного та системного застосування норм ЄС.

Основні напрямки діяльності вказаної структури включають: безпосередній нагляд за окремими суб'єктами фінансового сектору, які здійснюють діяльність на транскордонній основі та становлять високий ризик відмивання коштів і фінансування тероризму, а також опосередкований нагляд за іншими суб'єктами у фінансовому та нефінансовому секторах; підтримку та координацію підрозділів фінансової розвідки (FIU), шляхом сприяння спільному аналізу транскордонних справ, забезпечення контрольованого обміну інформацією, надання аналітичних можливостей, розвитку сучасних засобів обробки даних та управління спільною інформаційною системою FIU.net; доповнення норм ЄС у сфері протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму (AML/CFT), шляхом розробки нормативних і технічних стандартів та надання методичних рекомендацій [16].

Досвід Європейського органу з питань протидії відмиванню коштів та фінансування тероризму (AMLA) має важливе значення для подальшого вдосконалення міжнародно-правового регулювання у цій сфері та демонструє ефективність централізованого під-

ходу до нагляду за фінансовими установами з високим ризиком та координації підрозділів фінансової розвідки держав-членів.

Запроваджені механізми спільного аналізу, обміну фінансовою інформацією та використання сучасних аналітичних інструментів формують новий стандарт міжнародної взаємодії у боротьбі з фінансуванням тероризму. Вони відображають тенденцію до посилення наднаціональних механізмів правового регулювання, коли держави делегують частину своїх повноважень спільному органу з метою підвищення ефективності контролю та координації.

У контексті боротьби з фінансуванням тероризму це свідчить про поступовий перехід від міжурядового співробітництва до елементів спільного управління, що є характерною рисою сучасного міжнародного права. Досвід AMLA демонструє, як норми міжнародних конвенцій можуть трансформуватись у функціональні наднаціональні структури, здатні забезпечувати їх практичне виконання.

Для України вивчення досвіду AMLA є особливо актуальним у контексті інтеграції до європейського безпекового та фінансового простору, гармонізації національного законодавства з нормами ЄС.

Висновки. Формування міжнародної системи протидії фінансуванню тероризму є багаторівневим і динамічним процесом, який відображає еволюцію глобальних безпекових загроз, трансформацію міжнародного права та посилення ролі фінансових інститутів у забезпеченні миру і стабільності. Аналіз нормативно-правових актів, міжнародних конвенцій і резолюцій свідчить про послідовне розширення змісту та інструментів міжнародного регулювання у цій сфері.

Анотація

У статті розглядається еволюція міжнародно-правового регулювання протидії фінансуванню тероризму, визначаються основні етапи (періоди) формування міжнародної нормативної бази у цій сфері та аналізуються ключові тенденції її розвитку. Метою дослідження є систематизація історичних та правових аспектів становлення глобальної системи запобігання

Очевидно, що формат наукової статті не дозволяє в повному обсязі охопити ретроспективний аналіз історичних передумов та еволюції міжнародного права у сфері протидії фінансування тероризму. Втім, навіть короткий огляд еволюції міжнародного права в сфері протидії фінансуванню тероризму дає можливість окреслити кілька узагальнених положень:

по-перше, фінансування тероризму як явище правової дійсності пройшло тривалий і суперечливий шлях розвитку, виступаючи органічною складовою процесу становлення і розвитку тероризму як феномену сучасної цивілізації.

По-друге, сучасний стан наукових досліджень у цій сфері свідчить про потребу у комплексному, міждисциплінарному вивченні історичних витоків і закономірностей становлення цього феномену з метою визначення основних тенденцій розвитку даного явища, правильного встановлення зв'язків між минулим, теперішнім та майбутнім, адже поза історичним контекстом неможливо оцінити накопичені знання з точки зору визначення перспектив подальшого розвитку міжнародного права в сфері протидії фінансування тероризму.

По-третє, подальший розвиток міжнародно-правового регулювання у даному напрямку має відбуватися шляхом поглибленої інтеграції правових систем, удосконалення процедур фінансового моніторингу, підвищення прозорості міжнародних фінансових потоків та посилення ролі превентивних заходів. Лише на основі поєднання юридичних, економічних і політичних інструментів можливе створення стабільної та ефективної глобальної системи протидії фінансуванню тероризму.

фінансування терористичної діяльності, а також виокремлення основних міжнародних актів і механізмів, що визначили сучасну архітектуру фінансової безпеки.

На основі аналізу міжнародних договорів, резолюцій Ради Безпеки ООН, документів Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF), а також регіональних ініціатив визначено чотири основні етапи розвитку міжнародної регламентації протидії фінансуванню терористичної діяльності: початковий етап (до 1945 р.), що характеризується відсутністю системного підходу до розуміння тероризму та його фінансових аспектів; етап конвенційної кодифікації міжнародно-правових стандартів в боротьбі з тероризмом (1945–1990 рр.), коли питання фінансування тероризму розглядалося у загальному контексті боротьби з терористичними актами; етап глобальної стандартизації та інституалізації (1999–2010-х рр.), започаткований Конвенцією ООН про боротьбу з фінансуванням тероризму та характеризується посиленням співпраці між міжнародними фінансовими інститутами, державами та регіональними організаціями; сучасний етап (2010 р. – дотепер) характеризується новими викликами, що постають перед світовою спільнотою у зв'язку з цифровізацією та її впливом на фінансування тероризму.

У статті підкреслено, що сучасна система міжнародної протидії фінансуванню тероризму є результатом еволюційного поєднання договірного, санкційного та інституційного регулювання. Автор робить висновок про необхідність подальшої гармонізації міжнародних та національних підходів, а також посилення ролі фінансового моніторингу і превентивних механізмів у забезпеченні глобальної безпеки.

Ключові слова: фінансування тероризму, легалізація (відмивання) доходів, тероризм, протидія, періодизація, міжнародне співробітництво, міжнародні стандарти, резолюція, конвенція

Ishchuk A.M. Evolution of international law in the field of combating the financing of terrorism: key stages and milestones

Summary

The article examines the evolution of international legal regulation of countering terrorist financing, identifies the main stages (periods) of the formation of the international regulatory framework in this area, and analyzes key trends in its development. The purpose of the study is to systematize the historical and legal aspects of the formation of a global system for preventing the financing of terrorist activities, as well as to identify the main international acts and mechanisms that have shaped the current architecture of financial security.

Based on an analysis of international treaties, UN Security Council resolutions, documents of the Financial Action Task Force (FATF), and regional initiatives, four main stages in the development of international regulations on combating terrorist financing have been identified: the initial stage (before 1945), characterized by the absence of a systematic approach to understanding terrorism and its financial aspects; the stage of conventional codification of international legal standards in the fight against terrorism (1945–1990), when the issue of terrorist financing was considered in the general context of combating terrorist acts; the stage of global standardization and institutionalization (1999–2010s), initiated by the UN Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and characterized by enhanced cooperation between international financial institutions, states, and regional organizations; the current stage (2010–present) is characterized by new challenges facing the international community in connection with digitalization and its impact on terrorist financing.

The article emphasizes that the current system of international counterterrorism financing is the result of an evolutionary combination of contractual, remedial, and institutional regulation. The author concludes that there is a need for further harmonization of international and national approaches, as

well as strengthening the role of financial monitoring and preventive mechanisms in ensuring global security.

Key words: terrorist financing, legalization (laundering) of proceeds, terrorism, counteraction, periodization, international cooperation, international standards, resolution, convention

Список використаних джерел:

1. Бортник Н.П., Ковалів М.В., Єфімов С.С. Діяльність ООН у боротьбі з міжнародним тероризмом. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2025. № 1. С. 831–836.
2. Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом від 27 січня 1977 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_331#Text
3. Конвенція про боротьбу з незаконним захопленням повітряних суден від 16 грудня 1970 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_167#Text
4. Конвенція про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки цивільної авіації від 23 вересня 1971 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_165#Text
5. Конвенції Ради Європи «Про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму» від 16 травня 2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_948#Text
6. Конвенції Ради Європи «Про запобігання тероризму» від 16 травня 2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_712#Text
7. Кононенко В.П., Новикова Л.В. Фінансування тероризму – загроза для міжнародних відносин. Практика Міжнародного Суду ООН та Суду ЄС. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Карабіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм»*. 2018. Вип.. 7. С. 55–59.
8. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05 квітня 2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-25. Ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
9. Міжнародна конвенція про боротьбу із захопленням заручників від 17 грудня 1979 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_087#Text
10. Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму від 09 грудня 1999 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_518#Text
11. Переверзева О.С., Гаджієв В.Ф. Особливості правової природи міжнародної групи з протидії відмивання брудних грошей (ФАФТ). *Часопис Київського університету права*. 2020. № 3. С. 370–374.
12. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06 грудня 2019 р. № 361-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 25. Ст. 171. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>
13. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20 березня 2003 р. № 638-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 25. Ст. 180. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text>
14. Про загрози міжнародному миру та безпеці, що створюються терористичними актами: Резолюцію ООН № 1373 від 28 вересня 2001 р. URL: https://zakononline.ua/documents/show/225509__225574
15. Рекомендації FATF Міжнародні стандарти боротьби з відмиванням коштів, фінансування тероризму і розповсюдження зброї масового знищення. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/books/5%20round%20FATF.pdf>

16. AMLA mission and goals. URL: https://www.amla.europa.eu/about-amla_en
17. Brown W. Terrorism, History and Periodisation. In: English R., ed The Cambridge History of Terrorism. Cambridge University Press. 2021. P. 58–80.
18. Laqueur W. The new terrorism: Fanatism and the arms of mass destruction. N.Y. : Oxford univ. press, 1999. 312 p.
19. Rapoport D. The Four Waves of Rebel Terror and September 11. *Anthropoetics*. 2002. № 1. Vol. 8. URL: <https://anthropoetics.ucla.edu/ap0801/terror/>

Дата надходження статті: 18.08.2025

Дата прийняття статті: 20.08.2025

Опубліковано: 29.09.2025